

УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ВИВЧЕНОГО.

Самостійні частини мови, їх значення та граматичні ознаки.
Службові частини мови, їх значення та граматичні ознаки

**ПОВТОРИТИ ТЕОРЕТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ ПОДАНИЙ В ПРЕЗЕНТАЦІЇ
ПИСАТИ КОНСПЕКТ В ЗОШИТ НЕ ПОТРІБНО!!! ПРОЧИТАЙТЕ!!!
ВИКОНАЙТЕ ЗАВДАННЯ ПОДАНІ В КІНЦІ (ПИСЬМОВО).**

Усі слова сучасної української мови представлені **10-ма частинами мови**. Розберімося з ними детальніше.

Пригадаємо групи частин мови.

Їх всього три.

1. Самостійні або повнозначні частини мови:

- іменник
- прикметник
- дієслово
- займенник
- прислівник
- числівник.

Самостійні частини мови можуть називати предмети, вказувати на їхні ознаки та кількість або ж описувати дію. Головною ознакою самостійних частин мови є те, що **вони – члени речення**, що мають граматичну вагу та своє лексичне значення.

2. Службові частини мови:

- сполучник
- прийменник
- частка.

Роль службових частин мови в реченні – **зв'язок слів між собою**, надання певних емоційних відтінків членам речення або творення нових слів і морфологічних форм.

3. Окрема група частин мови:

- вигук
- звуконаслідування.

Ці частини мови слугують для зображення емоцій, волевиявлення або навіть етикету. Також ці частини мови можуть бути імітацією звуків тварин та природних явищ.

Частини мови та їхнє лексичне значення

Розберімося, що означає та чи інша частина мови.

I. Самостійні частини мови.

Іменник – назва предметів та будь-яких явищ.

Наприклад, стіл, вітер, Ганна.

Прикметник – вираження ознаки предметів.

Наприклад, високий, красива, дерев'яний.

Дієслово – вказівка на дію або стан предметів чи явищ.

Наприклад, біжу, переїхав, зробити.

Займенник – вказівка на особу або предмет.

Наприклад, я, твоїй, той.

Прислівник – виражає ознаку дії чи іншої ознаки.

Наприклад, холодно, тричі, стрімко.

Числівник – назва кількості предметів або явищ та їхній порядковий номер.

Наприклад, сто, перший, десятеро.

II. Службові частини мови.

Сполучник – зв'язок між собою частин речення та однорідних членів речення.

Наприклад, і, та, або.

Прийменник – засіб висловлення відношення іменника до інших слів у реченні.

Наприклад, в, під, проміж.

Частка – виражає відтінки мовлення.

Наприклад, тільки, ледве, мов.

III. Окрема частина.

Вигук та звуконаслідування виражають почуття та емоції.

Наприклад, ой, ах, тьху.

Синтаксична роль членів речення

Членами речення можуть бути **тільки самостійні частини мови**, в той час як службові – **тільки виконують граматичну роль** у поєднання членів речення.

Іменник зазвичай буває *підметом* або *додатком* (у непрямих відмінках).

Також іменник може виступати в ролі неузгодженого означення, обставини (частіше – у місцевому відмінку), прикладки та іменної частини неузгодженого присудка, але це неосновна синтаксична роль.

Прикметник – це типове *узгоджене означення*.

Однак у нетиповому варіанті прикметник також може виступати іменною частиною складеного присудка.

Числівник часто буває *підметом* (часто – разом з іменником), але в непрямих відмінках може виступати додатком та означенням.

Займенники, що вказують на предмети в реченні відіграють роль *підмета* та *дodatка*. А займенники, які вказують на порядок при лічбі та ознаки, звичайно, стають *означеннями*.

Дієслово – це типовий *присудок*. Але не тільки! Дієслова іноді можуть виступати в ролі підмета, додатка, обставини та навіть означення. Що стосується дієслівних форм, то **дієприкметник** у реченні – це означення чи іменна форма складеного присудка; а **дієприслівник** – це обставина.

Прислівник частіше за все буває *обставиною* та тільки іноді – неузгодженим означенням.

Службові частини мови не є членами речення, але давайте розберемо, яку граматичну роль вони відіграють.

Прийменник слугує для оформлення іменника як члена речення, але вживається у відмінках, окрім називного.

Сполучники сурядності існують у реченні для приєднання однорідних членів та частин складносурядного речення. Сполучники підрядності єднають підрядне речення з головним у складнопідрядному реченні.

Частка потрібна для вираження чи підсилення конкретного слова або словосполучення. Також за допомогою частки окреслюється питання, ствердження чи заперечення в реченні.

А ось **вигук** іноді може виступати членом речення, якщо замінює самостійне слово. Хоча це відбувається рідко. Зазвичай просто слугує вираженням емоції, спонукання чи оклику.

Класифікація частин мови

Класифікація частин мови – це назва груп, на які поділяють слова однієї частини мови за певними ознаками. Такі групи в мовознавстві називають *розрядами частин мови* або *лексико-граматичними розрядами*.

Іменники бувають:

- назви істот та неістот;
- конкретні та абстрактні;
- власні та загальні.

Загальні іменники в свою чергу поділяються на речовинні та збірні.

Прикметники розрізняють якісні, присвійні та відносні. Проте тільки якісні прикметники здатні створювати ступені порівняння.

Дієслова бувають перехідними та неперехідними.

Числівники поділяють на :

- порядкові та кількісні;
- прості, складні та складені.

Займенники розрізняють 9 видів: особові, зворотний, питальні, відносні, присвійні, вказівні, означальні, неозначені та заперечні.

Прислівники виділяють:

- первинні та вторинні;
- означальні та обставинні.

Означальні прислівники бувають якісно-означальними, способу дії та кількісно-означальними.

Прийменники поділяються на:

- прості, складні та складені;
- просторові, часові, причини, мети, умови і допустові, способу дії, кількісні, означальні;
- похідні та непохідні.

Сполучники бувають похідні та первинні.

Частки:

- формотворчі
- словотворчі;
- заперечні;
- модальні.

Вигуки:

- похідні та непохідні;
- за змістом: емоційні, волевиявлення, звуконаслідувальні слова.

Морфологічні ознаки частин мови

До морфологічних ознак частин мови належать наступні характеристики:

1. Особливість творення частини мови.
2. Особливості відмінювання.
3. Особливості морфологічної будови слова.

Всі частини мови можна поділити на *змінювані та незмінювані*. До перших належать 5 самостійних частин мови - іменник, прикметник, дієслово, займенник та числівник.

Прислівник, прийменник, сполучник, частка та вигук – незмінювані частини мови, а тому ми не будемо розглядати їхні морфологічні ознаки.

Отже, морфологічні ознаки змінюваних частин мови.

Іменник

- має рід;
- змінюється за відмінками;
- змінюється за числами;
- початковою формою виступає називний відмінок однини або множини.

Прикметник

- змінюється за відмінками;
- змінюється за числами;
- змінюється за родами;
- якісні прикметники мають ступінь порівняння;
- початковою формою виступає називний відмінок однини чоловічого роду.

Дієслово

- йому властивий час, стан і вид.
- може утворювати форми дієприкметника та дієприслівника;
- дієприслівник – не змінюється;
- дієприкметник змінюють за родами, числами, відмінками; йому властивий час, стан і вид.

Числівник

- *кількісні* числівники змінюються за відмінками;
- *порядкові* числівники змінюються за родами, числами та відмінками;
- початкова форма – називний відмінок.

Займенник

- *особові* займенники змінюються за числами та особами;
- *означальні* та *вказівні* займенники змінюються за родами, числами та відмінками;
- початкова форма – називний відмінок однини.

ЗАВДАННЯ №1.

ПИСЬМОВО!!!

Пригадати вивчене про самотійні частини мови й дати визначення кожній частині мови, заповнивши порожні місця.

Іменник — ..., означає ..., відповідає на запитання...

Прикметник — ..., означає ..., відповідає на запитання...

Числівник — ..., означає ..., відповідає на запитання...

Займенник — ..., вказує ..., відповідає на запитання...

Дієслово — ..., означає ..., відповідає на запитання...

Прислівник — ..., означає ..., відповідає на запитання...

ЗАВДАННЯ №2.

ПИСЬМОВО!!!

Відтворити у пам'яті знання про службові частини мови та вигук і розказати про них, скориставшись опорним конспектом.

Прийменник — це ..., служить для...

Сполучник — це ..., виконує роль у мові...

Частка — це ..., служить для...

Вигук — це ..., уживається для...

ЗАВДАННЯ №3.

ПИСЬМОВО!!!

Подумати і дати відповіді на запитання у формі розповіді на лінгвістичну тему за власне дібраним заголовком:

1. Що лежить в основі поділу самостійних частин мови на змінні й незмінні?
2. Назвати змінні самостійні частини мови. Навести приклади.
3. Які ви знаєте форми дієслова? Схарактеризувати їх, назвавши граматичні ознаки.
4. Які особливості має прислівник як самостійна частина мови? Проілюструвати прикладами.
5. Назвати службові частини мови. Чому вони є службовими?
6. Розказати про місце вигуку серед частин мови.